

ФИЛИП ГРУЈИЋ

ВЕЛИКА ДЕПРЕСИЈА

СРПСКО НАРОДНО ПОЗОРИШТЕ/
ЦЕНТАР ЗА РАЗВОЈ ВИЗУЕЛНЕ КУЛТУРЕ НОВИ САД

ПОНЕДЕЉАК 21. ЈУН

FILIP GRUJIĆ

GREAT DEPRESSION CHRONICLE

SERBIAN NATIONAL THEATRE NOVI SAD/
CENTRE FOR DEVELOPMENT
OF VISUAL CULTURE NOVI SAD

MONDAY, 21ST JUNE

Режија: МАРКО ЧЕЛЕБИЋ	Direction: MARKO ČELEBIĆ
Сценски покрет: АНДРЕЈА КУЛЕШЕВИЋ	Stage movement: ANDREJA KULEŠEVIĆ
Сценографкиња: КАТАРИНА ШИЈАЧИЋ	Set design: KATARINA ŠIJAČIĆ
Костимографкиња: СТАША ЈАМУШАКОВ	Costume design: STAŠA JAMUŠAKOV
Композитор: НОВАК АШКОВИЋ	Composer: NOVAK AŠKOVIĆ
Видео пројекција: ЂОРЂЕ ВЕРНАЧКИ	Visual projection: ĐORĐE VERNAČKI

Улоге Cast

БРАНИСЛАВ ЈЕРКОВИЋ	BRANISLAV JERKOVIĆ
ТИЈАНА МАРКОВИЋ	TIJANA MARKOVIĆ
АЉОША ЂИДИЋ	ALJOŠA ĐIDIĆ
ПРЕДРАГ МОМЧИЛОВИЋ	PREDRAG MOMČILOVIĆ
СТРАХИЊА БОЈОВИЋ	STRAHINJA VOJOVIĆ
ЕМИЛИЈА МИЛОСАВЉЕВИЋ	EMILIJA MILOSAVLJEVIĆ
УНА БЕИЋ	UNA BEIĆ
САРА СИМОВИЋ	SARA SIMOVIĆ
МАГДАЛЕНА МИЈАТОВИЋ	MAGDALENA MIJATOVIĆ
МИЛЕНА ДАУТОВИЋ	MILENA DAUTOVIĆ

Представа траје 1 сат и 20 минута The play is 1 hour and 20 minutes long

ПИСАЦ

Прошло је већ неколико дана од кад сам последњи пут размишљао о Ебену Бајерсу, и то на врло једноставан начин – питао сам се шта би његови потомци рекли о томе што је неки младић, у Србији, написао драму у којој је њихов прадеда главни јунак? Пре тога његова животна прича никад није била обрађивана у уметности, не постоји документарца о њему као првој јавној личности која је била жртва напика радитор.

Сиоран има једну дивну мисао о пролазности у времену: „Име једне филмске звезде, славне у моме детињству, изненада ми пада на памет. Ко се још сећа ње? Много више од филозофских нагваждања, управо детаљи овакве врсте откривају нам скандалозну стварност и нестварност времена.“ Неиздрж. Ниједна реч не описује боље оно што сам хтео да избацам из себе овом драмом. Али шта је, заправо, неиздрж? Сунце, добар излет, добра песма, лепа девојка – али нешто фали. Неиздрж је кад хоћеш да нешто пукне, да се нешто догоди, да буде нешто неочекивано, нешто ванвременски, неухватљиво; неиздрж је непрестано чекање неког малог чуда, или што би Калигула рекао: желео сам Месец, то је нешто што немам. То је за мене Ебен Бајерс. Неко ко је заборављен, као и сви што ћемо бити, неко ко је, узимајући напика радитор, желео да остане млад, да буде бољи него што јесте; неко ко је у сталном сукобу између онога што је рационално и онога што осећа.

Филип Грујић (Нови Сад, 1995)

Дипломирао драматургију на Факултету драмских уметности у Београду. Аутор драме *не пре 4:30, ниши по-сле 5:00*, која је добила награду на конкурс Стеријиног позорја, као и награду „Слободан Селенић“. Аутор романа *Блудни дани курајшор Цонија* и *Подстанар*. Аутор драме *Тамо где певају*, која је ушла у најужи избор на конкурс Стеријиног позорја за драмски текст и била јавно читана у Шапцу. Аутор драме *Овде је лепо – сечем грво, једем ња-*

суљ која је имала премијеру у марту 2018. у београдском Народном позоришту, у режији Миље Мазарак. Аутор драме *Како ја ово сину да објасним?* Позоришта младих, Нови Сад. Радио као драматург и адаптирао *Шехерезаду* за потребе истоимене представе на сцени Космодром (Дорћолско народно позориште). Добитник стипендије ФЦС-а за развој сценарија *Руја*. Сценариста кратког играног филма *Глад*. Филм је био део бројних међународних фестивала (Тел Авив, Солун, Херцег Нови, Изола, Софија, Букурешт...), а добио је награду за најбољи сценарио на фестивалу SEECS у Букурешту, као и награду публике у Мостару. Добитник награде за драмско стваралаштво „Борислав Михајловић Михиз“ за 2020. годину.

РЕДИТЕЉ

Колико миље – наши родитељи и порекло – имају утицај на наш сопствени поглед на свет? Наша хтења заснована су на личној позицији на друштвеној лествици. Како се понаша имућни отац, који је све сам створио, син који је рођен у већ „створеном“ и израбљене раднице које суштински представљају огромну већину људске популације. Осим свеобухватне социјалне теме, средиште драме је и тема људске жеље за константним тражењем нечега вишег, било да су то једноставни ужици, природни нагони или тражење смисла, за који се, на крају, испостави да је увек тек на крају сваког смисла. Који је однос између нашег личног карактера и рођењем предодређене позиције у друштву? У паралели између имућне и утицајне америчке породице и понижених радница у фабрикама, отвара се питање перцепције и вредновања живота као таквог. Раднице које се боре до последњег даха и стоички указују на погубност ситуације у коју су доведене и Ебен Бајерс млађи који живот посматра као игру, наследну забаву у којој неуспешно тражи смисао, односно оно што ми перципирамо као задовољство, то јест срећу. Шта се променило од Велике депресије и да ли су данас, скоро сто година касније, односи између потлачених и узвишених променили позицију?

МАРКО ЧЕЛЕБИЋ (Нови Сад, 1995)

Дипломирао позоришну и радио режију на Факултету драмских уметности у Београду, у класи професора Душана Петровића и асистенткиње Ане Томовић. Самосталне режије: *Реално, што да не?* (УК „Вук“ Београд, 2019); *Каг њричимо о љубави, да ли њричимо* (Ф. Грујић; Дадов Београд, 2019); *Четири тодишња доба* (Антонио Вивалди, Дадов, 2020). Добитник је награде „Др Хуго Клајн“ за најбољег студента позоришне режије у својој генерацији. На ФДУ је студент демонстратор код професора Д. Михајловића (Позоришна режија и медија). Од 2019. је уредник програма у Омладинском позоришту Дадов.

КРИТИКЕ

(...) Један од јунака Грујићеве драме, лажни доктор Вилијам Бејли (оптужен да је лажирао диплому са Харварда) направио је свој напитак од чистог радиоактивног елемента – радитора. Први конзумент био је њујоршки плејбој, син индустријалца Ебен Бајерс, који умире од последица конзумирања тог напитка. Напитак је даван као еликсир. Након његове смрти *Њујорк ѡајмс* је објавио чланак „Све је било у реду док му вилица није отпала“. На основу те приче настаје Грујићева драма. У драми Филип Грујић представља породицу Ебена Бајерса: његовог оца, супругу, млађег брата и ‘доктора’ Бејлија, али уводи и хор Радијум грлс.

Термин „Радијум грлс“ настао је према младим радницама које су радиле у фабрикама са радијумом у Њу Џерсију, које су од радијума преминуле; те смрти су заташкане, а јавност на њих није обраћала пажњу. Коришћење радијума је забрањено тек након смрти њујоршког плејбоја. Њихове смрти нису биле довољно видљиве. Филип Грујић у комаду њих представља као хор Радијум грлс, кроз који слушамо личне исповести које свака од девојака говори именом и презименом.

Режија младог Марка Челебића је промишљена, а непретенциозна, успева у намери да на сцени створи један свет чежњи и депре-

сије и декаденције, јасно класно раслојен, у извесној мери привлачан (јер нам је литературом и филмом неодољиво познат, прва сцена у којој млађи син лежи у води лицем према дну наговештај је његове смрти, али и фини омаж *Булевару сумрака*) и суров у тој раслојености. Редитељ нам из времена у којем се комад дешава говори о нама самима, а свет са почетка прошлог века неопозиво говори о савременом човеку, јасно је да смо ми данас њихов одјек.

Глума читавог ансамбла је пунокрвна, таква да се у њој ужива, проницљива, доноси јунаке као целовите пред нас. Убедљив и тачан Бане Јерков као Ебен Бајерс игра тако да јасно видите свет који са собом носи, како спољашњи тако и унутрашњи, Тијана Марковић упечатљива као госпођа Бајерс, која у себи носи врсту елана, одлучности да нипошто не напусти статус који у друштву има, Аљоша Ђидић као Бајерс Млађи, веродостојан, жив, Страхиња Бојовић као лекар шарлатан Бејли занимљив, прецизан, ни једном не склизне у карикатуру, Предраг Момчиловић као Бајерс Старији исто тако јасан син свога времена, индустријалац, одсутан и самозадовољан. Посебну пажњу треба посветити младим глумицама које играју Радијум грлс, хор: Емилија Милосављевић, Уна Беић, Сара Симоновић, Магдалена Мијатовић и Милена Даутовић, студенткиње четврте године глуме новосадске Академије уметности које играју врло зрело, спонтано и усредсређено, тако да њихове тужне исповести јасно чујете, доживите их као звезде које вам говоре а долазе ‘са друге стране’.

Наташа Гвозденовић
(*Време*, 24. 10. 2020)

Пишући драму према истинитим догађајима и ситуирајући је у Њујорк и Америку 1930-е, Грујић даје слику савремене цивилизације коју подједнако трују како њена експлоататорска природа, тако и површност, јаловост и самоубилачка испразност индивидуа које је насељавају.

У *Великој депресији*, наиме, ефектно се преплићу два сужеа. Окосницу првог чини судбина Ебена Бајерса, богаташког сина, плејбоја и хедонисте (иначе, аматерског шапиона САД у голфу за 1906), тачније, његово оболевање и смрт услед дуже терапије радиоактивним леком „радитор“, коју преписује опскурни и помодни доктор Бејли. Грујић успева да ову тематику издигне далеко изнад нивоа флоскуле „и богати плачу“, нудећи уверљиву психолошку анализу (што тежи алегорији), али и сучељавајући је са последицама једног ширег социјално-моралног скандала тадашње Америке. Реч је о судбинама „Радијум грлс“ – сиромашних девојака из Њу Џерсија и Илиноиса, које су страдале у истом раздобљу, радећи у фабрикама које су користиле радијум у изради сатова. Будући инструисане да, при осликавању светлених бројчаника, а у циљу штедње, четкице натопљене радијумом „освежавају“ тако што су их влажиле уснама („lip, dip, paint“), оне су умирале услед вишегодишњег излагања радијацији. Богати фабриканти и поткупљени медији угушили су сваки тадашњи већи одјек њиховог страдања. С друге стране, смрт милионера Ебена Бајерса била је довољна да „радитор“ буде забрањен као и да се прекине свака шира примена радиоактивности.

Претежнији део драме (стари критичари рекли би: главни заплет) представљају ипак збивања у породици Бајерсових, док се трагична судбина „радијум грлс“ предочава појавом петочланог Хора као драмског лајтмотива. Ебеново оболевање – проузроковано Бејлијевом „радитор“ терапијом, преписаном како би се излечио бол у лакту што га је јунак задобио приликом једног од бројних ванбрачних „излета“ – служи Грујићу не само као конкретан замајац радње већ и као „окидач“ за параболу о тесној вези између јаловости индивидуе и паразитизма друштва.

(...) Млади редитељ Марко Челебић, за којег је поставка *Велике депресије* била дипломски рад, суочио се са сложеним задатком. Требало је пронаћи равнотежу између формалних тенденција

текста ка „вишегласју“ које одликују иронија и дистанца, и потребе да се асоцијацијама повезани драмски „чворови“ реализују са уверљивом дозом напетости и емоције. Уопштено речено, редитељ је овакав задатак остварио на солидном нивоу, пруживши нам представу чистог израза, углавном убедљиве атмосфере и компактног визуелног стила – чему су битно допринели миље функционалног богаташког базена (сценограф Катарина Шијачић) и децентни, тачни костими (Шаша Јамушаков).

Светислав Јованов
(*Нова.рс*, 17. 12. 2020)

(...) Социјални, филозофски, поетски нивои драме, претапају се, бујају у својим потенцијалима. Представа у режији Марка Челебића, ако би требало да се определи коју тему заступа, онда је то смрт(ност). И она то ради на предиван начин. Као да је нема. Умире се у базенима, саунама, а око њих – пева (композитор Новак Ашковић).

Бранислав Јерковић (Ебен Бајерс), Тијана Марковић (Госпођа Бајерс), Аљоша Ђидић (Бајерс Млађи), Предраг Момчиловић (Бајерс Старији), Страхиња Бојовић (др Вилијам Х. Бејли), Емилија Милосављевић, Уна Беић, Сара Симовић, Магдалена Мијатовић, Милена Даутовић (хор девојака), играју као сатић (часовници су један од извора заразе у драми, па и изворног, онтолошког сукоба).

Заиста их је више него лепо гледати и слушати како савладавају нимало лак језик и друге, физичке (телесне) задатке позоришне игре уверљивости. Утолико теже, што су поменути односи окрену-

ти унутра, а према другима, па и публици, суптилни, сугестивно и психолошки нијансирани.

Игор Бурић (Дневник, 11. 12. 2020)

WRITER

FILIP GRUJIĆ (NOVI SAD, 1995)

Graduated Dramaturgy from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade. He wrote the drama *not before 4:30 AM nor after 5 AM* that won the Sterijino Pozorje Award, as well as the Slobodan Selenić Award. He published the novels *Obscene Days of Johnny Long Johnson* and *Tenant*. He wrote the drama *It Is Nice Here – I Cut Trees, I Eat Beans* that had its first performance in the National Theatre in Belgrade in March 2018. He wrote a drama *How Do I Explain This to My Son?* that is being performed at the Youth Theatre in Novi Sad. He won the Borislav Mihajlović Mihiz Award in 2020.

DIRECTOR

MARKO ČELEBIĆ (NOVI SAD, 1995)

Graduated Theatre and Radio Direction from the Faculty of Dramatic Arts in Belgrade, in the class of professor Dušan Petrović and assistant Ana Tomović. He directed plays *Sure, Why Not?* (Vuk, Belgrade, 2019), *When We Talk about Love, Do We Talk at All* (Filip Grujić, Dadov, Belgrade, 2019), *Four Seasons* (Antonio Vivaldi, Dadov, Belgrade, 2020). He is the recipient of the Dr. Hugo Klein Award as the best student director in his generation. He works as a student assistant with professor D. Mihajlović (teaching Theatre Direction and Media). Since 2019, he has been the program editor in the Youth Theatre Dadov.

REVIEWS

Young Marko Čelebić's direction is thoughtful, yet unpretentious, and it succeeds in creating a world of longing, depression, and decadence on the stage, a world that is class-layered, and to some extent attractive (because it is irresistibly familiar to us because of the literature and film that capture it – for instance, the first scene in which the younger son lies in the water hints to his death, but it is also a fine homage to *Sunset Boulevard*), but also cruel in its stratification. The director speaks to us from the time of the play and tells us something about us, and the world from the beginning of the 20th century tells us about the modern man, and it is clear that we are its echo.

Nataša Gvozdenović
(*Vreme*, 24th October 2020)

The production of *Great Depression* was the young director's graduation thesis, and he faced a complex task. It was necessary to find the balance between the formal tendencies of the text aiming towards the "polyphony" which is characterized by irony and distance, and the need for the associated dramatic "+" knots to be realized with a convincing dose of tension and emotion. All in all, the director accomplished this task on a solid level, giving us an idea of pure expression, mostly convincing atmosphere, and a compact visual style – which was significantly contributed by the milieu of a functional pool (thanks to the set designer Katarina Šijačić) and appropriate and accurate costumes (created by the costume designer Staša Jamušakov).

Svetislav Jovanov
(*Nova.rs*, 17th December 2020)